

УДК 347.7

Ю.М. Кузнецов

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна

Винахідництво в Україні не завдяки, а всупереч

Рано чи пізно кожна людина замислюється над майбутнім: для себе, як особистості, для своєї родини, для своєї країни, для всього людства, намагаючись запропонувати щось корисне, незвичайне у вигляді наукових відкриттів (піонерські рішення) і винаходів.

Знаходячись в кількох карантинах внаслідок COVID-19, кожний мав час спостерігати негативні тенденції і, як представник технічної інтелектуальної еліти, переосмислити свої погляди в професійній діяльності, освіті і науці. Освічену людину цікавить в першу чергу не віртуальна, а матеріальна реальність з осмисленням проблем і причино-наслідкових зв'язків, що безпосередньо впливають на процвітання і благополуччя українського народу.

Про ситуацію останніх років влучно написала Ліна Костенко «Часом мені здається, що існує якийсь мозковий центр, що працює на самоліквідацію цієї держави, навіть не так руками ворогів, як зусиллями власних тут ідіотів».

Наочним прикладом є недолуга патентна політика, наслідком якої є наступне [1,3]: немає потреби соціального і суспільного замовлення; немає моральної і матеріальної мотивації оформляти охоронними документами щось нове при постійному підвищенні зборів (прийняття з другої спроби недолугої Постанови КМУ № 496 про внесення змін до постанов КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1756 і від 23 грудня 2004р. № 1716. Метою цієї Постанови є підвищення розміру зборів за дії, пов'язані з набуттям прав інтелектуальної власності (ІВ) в Україні в середньому в 3-9 разів, що знищує інноваційну діяльність в Україні, як таку, та усю галузь охорони прав на об'єкти ІВ, бо немає законодавчої бази стимулювання вітчизняних винахідників, як це є в розвинених країнах. Недарма інтелектуальна спільнота швидко відреагувала на цей ганебний вчинок КМУ і за ініціативою небайдужого Атаманчука А.Г. зареєструвала петицію про скасування постанови №496 [8], де також наголошено, що вона «...значно погіршує конкурентоспроможність українських підприємців, оскільки середнє відносне навантаження витрат на отримання охорони українським

підприємством в разі перевищує середнє відносне навантаження підприємств Польщі, Угорщини, Німеччини, Румунії, Словенії, Франції, Іспанії, Італії, США та інших країн».

Не зрозуміла логіка часової динаміки підвищення зборів з різкими стрибками згідно постанови КМУ №496 для підтримання чинності дії патентів на винаходи і корисні моделі, а також перевищення збору за подання заявки на корисну модель в порівнянні з заявкою на винахід. Якщо до введення в дію Постанови №496 за подання заявки на винахід і корисну модель фізична особа сплачувала 40 грн плюс 10 грн за банківські послуги, разом 50 грн, то сьогодні за корисну модель треба сплачувати 480 грн плюс 25 грн за банківські послуги, разом 505 грн, тобто в 10 разів більше. Виникає питання **«Кому це вигідно?»**, якщо держава за власною ініціативою позбавляється інтелектуальної технічної еліти. При задекларованому народовладді відповідь повинні були дати ті, кого влада не спитала і з ким не порадилася: НАНУ і інші державні і недержавні Академії, колективи провідних технічних ЗВО, заслужені винахідники України, громадські організації і всі, хто відноситься до золотого фонду нації.

Негативні тенденції у сфері ІВ [1,4] залишаються. Зокрема, по винаходах, як були, так і залишилися тільки декларативні закони з частими змінами і доповненнями. Недосконалими залишилися закони і механізми, які захищають права винахідника (хоча на куполі будівлі штаб-квартири ВОІВ (WIPO) у Женеві напис: **«Обов'язок держави-забезпечити надійний захист усіх видів мистецтв та винаходів»**) і практично зовсім немає законів, які стимулюють отримання прав (для порівняння над дверима департаменту торгівлі у Вашингтоні написані слова президента США Авраама Лінкольна: **«Патентна система підливає масла зацікавленості у вогонь таланту»**, тобто авторам гарантується право на винагороду за їх творіння).

Завдяки існуючій патентної політики кількість отриманих і діючих патентів на винаходи в ЗВО суттєво зменшилася із-за відсутності коштів на оплату експертизи по суті і довготривалої підтримки чинності дії (з 20 років максимум підтримують 5 років, тобто 25% від повного терміну). При цьому, наприклад, в технічних ЗВО заявник – роботодавець не створює умови і не вкладає кошти на розробку технічної документації, виготовлення дослідних зразків, експериментальні дослідження, технологічну підготовку до широкого впровадження з відчутним реальним, а не очікуваним, економічним ефектом

від продажу ліцензій (трансферу технологій). Такий досвід є в розвинених країнах, а статистика свідчить про те, що з 10-ти винаходів лише одному вдається пройти від ідеї до кінця (комерційної реалізації), бо винахідник, пропонуючи нове, отримує великий супротив з боку чиновників – цілої армії рутинерів, які не знаходять себе в співавторах і не мислять з державних позицій.

В книзі двох англійських вчених винахідників, один з яких механік, а другий електромеханік, виділено 4 етапи (стадії) розробки винаходу [6], що потрібно знати відповідальним особам за трансфер технологій: 1 – всебічні лабораторні дослідження, щоб отримати відповідь **«Чи достатньо це обґрунтовано?»**; 2 – невелике експериментальне виробництво або єдиний зразок, щоб отримати відповідь **«А чи діє це?»**; 3 – велике експериментальне виробництво або велика серія зразків з розрахунками собівартості, капітальних видатків і терміну окупності, щоб отримати відповідь **«Чи вигідно це?»** (проводиться дослідження ринку – маркетинг, розробляється технологія промислового виробництва; 4 – промислове виробництво, де отримується відповідь **«Чи приносить це прибуток?»**. Для будь-якого виробництва основна цільова функція єдина – to made money. Роботу над будь-яким по-справжньому великим винаходом на кожному етапі можна порівняти з азартною грою. Кожний наступний етап обходиться принаймні в 10 разів дорожче. Тому авторами книжки запропонований приблизний критерій переходу до наступного етапу: якщо $A \times B / C > 3$, то роботу можна продовжувати, де А – очікуваний виграш, в грн, при успішному завершенні роботи над винаходом (визначає керівник підприємства (організації) – «суддя»: В – ймовірність успіху до 1 (гарантує винахідник – «захисник»); С – розрахункова вартість робіт, що залишилися розраховує інженер-проектувальник – «хресний батько» винахідника, а не самий винахідник.

Не завжди завдяки, а часто всупереч винахідники і науковці різних уподобань для вирішення складних задач об'єднуються, створюючи нові наукові напрями на основі структурно-системних досліджень, які набувають статусу «міждисциплінарних» і до яких належить кібернетика, біоніка, синергетика, соціоніка, генетика, яка вивчає закони спадковості і структурної мінливості в природних і антропогенних системах, що розвиваються в часі [2,5]. Позитивним прикладом є багаторічний досвід кафедр конструювання

машин і електромеханіки КПІ ім. Ігоря Сікорського, які на одній інформаційній мові у вигляді структурних генетичних формул описують електромеханічні і електромеханічні системи, передбачили і створили техніку нових поколінь, захищених спільними патентами на винаходи: самодіючі мотор-шпинделі, шпиндельні вузли з електромеханічними приводами затиску, мобільні багатоцільові верстати - роботи без механічних передач, багатошпиндельні верстати з ЧПК без механічних передач та інше обладнання [5,7].

Накопичений досвід викладання креативних дисциплін студента різних спеціальностей в технічних ЗВО, в яких викладається ланцюг знань з ІВ (створення, патентно-інформаційні дослідження, набуття, охорона, захист, комерційна реалізація прав), свідчить про те, що вчитися треба все життя, щоб йти в ногу з вимогами сучасності.

Саме з цих уявлень стає важливою наскрізна підготовка технічної інтелектуальної еліти, яка здібна «думати руками» і втілювати в життя за короткі терміни інновації, що можуть вивести Україну в провідні країни Європи і світу під стратегічним гаслом «**Випередити, не наздоганяючи!**» за рахунок інноваційного прориву в умовах викликів «Індустрія 4.0» [2,5].

117

Висновок:

Україна повинна відродити свою велич суверенної ІНДУСТРІАЛЬНО-АГРАРНОЇ ДЕРЖАВИ, міцної, як кристал природнього АЛМАЗА, і привабливою, як ДІАМАНТ, сяючий багатьма гранями. А для цього потрібні докорінні зміни системи державного управління і політики підбору кадрів-професіоналів з високими моральними якостями.

Список використаних джерел

1. Кузнецов Ю.М. Чи потрібні в Україні винаходи і винахідники? // Газета «Академія» АНВОУ, №3, грудень 2011.- С.1,4.
2. Кузнецов Ю.Н. Вызовы четвертой промышленной революции «Индустрия 4.0» перед учеными Украины // Вестник ХНТУ, Херсон, №2 (61), 2017.- С.67-75.
3. Кузнецов Ю.М. Сучасна політика у сфері інтелектуальної власності – не для українських винахідників. Тези Всеукраїнської науково-практичної

конференції «Інтелектуальна власність в Україні: проблеми та перспективи розвитку в інформаційному суспільстві», Дніпро, 28-29.11. 2019 р.

4. Кузнєцов Ю.М. Причини руйнації вищої технічної освіти і науки в Україні і шляхи виходу з кризи //Науково-інформаційний вісник ГО НАНВОУ, №1-2, 2019. – С.61-64.

5. Національна безпека України у викликах новітньої історії: монографія /авт.-уклад. В.І.Шпак; кер. Авт. Кол. С.І.Табачніков.- К.: ДП «Експрес-об'ява», 2020 - 464с. (ч. III Виклики четвертої промислової революції «Індустрія 4.0» перед технічною інтелігенцією і промисловиками України. Наук. ред. Ю.М.Кузнєцов. – с.385-459).

6. Тринг Мю, Лейтуэйт Э. Как изобретать? – М.: Мир, 1980. -272с.

7. Шинкаренко В.Ф., Кузнєцов Ю.Н. Междисциплинарный подход к моделированию и созданию сложных электромеханических систем на примере мотор-шпинделя //Материалы конференции «Сучасні технології промислового комплексу», Херсон,2015.-С.8-13.

8. <http://petition.kmu.gov.ua/>>/Petition/View/2359>.

118

Цей матеріал був поданий до IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності», що відбулася 22.04.2021 та був розміщений в рамках цієї конференції для ширшого ознайомлення за погодженням з автором